

Διοίκηση ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών υπό το καθεστώς της δημοσιονομικής κρίσης: συρρικνώσεις και συγχωνεύσεις σε αντιδιαστολή με την ανάπτυξη και τις συμμαχίες

Στυλιανή Βαζαίου, Πέτρος Α. Κωσταγιόλας

Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας,
stellvaz@yahoo.gr, pkostagiolas@ionio.gr

Εισαγωγή

Η οικονομική κρίση έκανε αισθητή την παρουσία της στην ελληνική κοινωνία το 2009 και συνδέεται με την υπερχρέωση του ελληνικού δημοσίου τομέα και την αδυναμία της χώρας να διαχειριστεί αυτή την κατάσταση (Argyrou & Tsoukalas, 2010). Ο δημόσιος τομέας βρέθηκε εκτεθειμένος με ελάχιστη ή μηδενική χρηματοδότηση, με αποτέλεσμα να συμπεριλάβει όλα τα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα και τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, οι οποίες γνώρισαν λίγο πριν την άφιξη της κρίσης στην Ελλάδα μεγάλη

άνθηση. Σε αυτό έπαιξαν καθοριστικό ρόλο τα χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή ένωση προγράμματα ΕΠΕΑΕΚ και μέσω αυτών το προσωπικό, ο τεχνικός εξοπλισμός και η παροχή υπηρεσιών προς τους χρήστες αυξήθηκαν ποιοτικά και ποσοτικά.

Οι νέες οικονομικές συνθήκες μπορούν να θεωρηθούν σαν πρόκληση για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, οι οποίες καλούνται όχι μόνο να επιβιώσουν αλλά και να διαδραματίσουν καθοριστικό και πρωταρχικό ρόλο στην ελληνική πραγματικότητα. Σήμερα, έχοντας διανύσει τέσσερα χρόνια οικονομικής ύφεσης, ο αντίκτυπός της έχει επηρεάσει κάθε πτυχή της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής οδηγώντας σε πτώση το βιοτικό επίπεδο ζωής για την πλειοψηφία των πολιτών και ενδυναμώνοντας την αίσθηση της αβεβαιότητας για το μέλλον (International Labour Office, 2011). Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η καταγραφή των απόψεων ενός μεγάλου εύρους διευθυντών, προϊστάμενων και υπεύθυνων ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, σχετικά με την διοίκηση των ιδρυμάτων (εν μέσω οικονομικής κρίσης) και την αποτύπωση της αισιοδοξίας τους για το μέλλον. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν 1. Στοιχεία που αφορούν στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες της Ελλάδας και του εξωτερικού 2. Τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας και 3. Θα παρατεθεί σύγκριση με αντίστοιχες έρευνες.

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες εν μέσω οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση δεν έχει επηρεάσει αρνητικά μόνο τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στην Ευρώπη αλλά και τις βιβλιοθήκες της Αμερικής, της Μ. Βρετανίας και της Ιρλανδίας, χώρες με μεγάλη ιστορία και πρόοδο στην επιστήμη της Βιβλιοθηκονομίας και της Επιστήμης της Πληροφόρησης (Charleston Observatory, 2009; Cox J., 2010a; American Library Association, 2011a). Η μεγαλύτερη επιρροή εστιάζεται στις περικοπές των προϋπολογισμών ως απόρροια της μείωσης των κρατικών δαπανών. Πιο συγκεκριμένα, χαρακτηριστικά παραδείγματα της γενικότερης κατάστασης αποτελούν οι περικοπές στην βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου East Tennessee που αγγίζουν το 5-6% (Adeboyo, et al. 2010) καθώς επίσης και οι μειώσεις του πληροφοριακού υλικού στις βιβλιοθήκες του Emory University και του University of Washington οι οποίες έχουν υπολογιστεί σε ποσοστό 12%. (Throumoulios, 2010). Ιδιαίτερα αξιόλογες είναι και οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας στις οποίες η διεθνής οικονομική ύφεση έχει κάνει αισθητή την παρουσία της κυρίως στον αριθμό του προσωπικού των βιβλιοθηκών. Ο αριθμός του προσωπικού δεν θα είναι ποτέ ξανά ισάριθμος με το παρελθόν ακόμη και εάν η οικονομία επανέλθει σε θετική τροχιά και η βιβλιοθήκη δεν θα επενδύσει ξανά στο προσωπικό της (Medeiros, 2011). Στη Μ. Βρετανία οι βιβλιοθηκονόμοι φοβούνται ότι η οικονομική κρίση ίσως επηρεάσει τις υπηρεσίες που παρέχονται στους χρήστες διότι: (MORI, 2009).

- Οι περικοπές σ' ένα μεγάλο εύρος των υπηρεσιών όπως π.χ. οι περιορισμένες αγορές πληροφοριακού υλικού ενδέχεται να μειώσουν την αξία της πληροφορίας και το ενδιαφέρον των χρηστών για τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών.
- Το ωράριο λειτουργίας των βιβλιοθηκών είναι πιθανό να μειωθεί σε μια περίοδο όπου ο κόσμος στρέφεται προς τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών
- Η πίεση για την αυτό-εξυπηρέτηση (self-service) των χρηστών αυξάνεται

Στην Ιρλανδία οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν αντιμετωπίσει κατά καιρούς πολλές προκλήσεις, όμως μετά την έξαρση της οικονομικής ύφεσης προστέθηκαν νέες πιέσεις αλλά και νέες δυνατότητες ανάπτυξης και προόδου των βιβλιοθηκών, μετά από μια δεκαετία θετικής πορείας των βιβλιοθηκών χάρη στην αντίστοιχη χρηματοδότηση (Cox, 2010). Αυτό επιβεβαιώνεται απ' την μείωση του προσωπικού το 2011 σε ποσοστό 9% σε σχέση με το 2008. Επίσης, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η βιβλιοθήκη της

James Library at National University of Ireland (NUI) με μείωση προσωπικού 11,7% και κονδυλίων στις υπηρεσίες πληροφόρησης 15% σε σχέση με το 2008 (Cox, 2010).

Οι περικοπές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην ερευνητική διαδικασία οδηγούν σε μειώσεις των προϋπολογισμών των βιβλιοθηκών και δημιουργούν ένα ανταγωνιστικό πλαίσιο κατανομής κεφαλαίων μεταξύ των διαφόρων μονάδων και ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Reid, 2010). Ωστόσο είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η ακριβής επιρροή της κρίσης, εφόσον τα δεδομένα αποτελούν μια σημαντική πρόκληση (Davis, 2009). Η κρίση ενδεχομένως δεν είναι απαραίτητο να συγκρατήσει τις αλλαγές που οφείλονται στις περικοπές, αλλά αντιθέτως δύναται να οδηγήσει στην εντατικοποίηση σε ορισμένους τομείς, όπως η αύξηση της ψηφιοποίησης (Powell, 2011).

Η επιβίωση μιας ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης μπορεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό απ' την ικανότητα συνεργασίας και δημιουργίας συμμαχιών με άλλους οργανισμούς, ως τρόπος αντιμετώπισης των εξωτερικών οικονομικών πιέσεων (Anglada, 2007). Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες καλούνται να εντοπίσουν τρόπους επιβίωσης και ανάπτυξης εν μέσω οικονομικής κρίσης. Οι συνεργασίες και οι συμμαχίες μεταξύ των βιβλιοθηκών αποτελούν ένα ισχυρό εργαλείο ανάπτυξης, ευημερίας και προόδου μέσω της εξωστρέφειας και της αναγνώρισης απ' τον κοινωνικό περίγυρο. Οι συνέργειες μεταξύ των βιβλιοθηκών μπορούν να πάρουν πολλές μορφές και να έχουν διαφορετική δυναμική (Anglada, 2007).

Σύμφωνα με τον Nicholas (Nicholas et al., 2010) σε περιόδους οικονομικής στενότητας είναι σημαντικό οι βιβλιοθήκες να μοιράζονται ιδέες και εμπειρίες και να ελέγχουν τί είναι αποτελεσματικό και τί όχι. Οι κοινοπραξίες μπορούν να είναι είτε εσωτερικές μεταξύ των υπαλλήλων μιας βιβλιοθήκης, είτε εξωτερικές δηλαδή μεταξύ διαφόρων βιβλιοθηκών (Cryer & Grigg, 2011; Dougherty, 2009; Kidd, 2010; Throumoulios, 2010). Ακόμα, μεταξύ της βιβλιοθήκης και άλλων παραρτημάτων του ακαδημαϊκού ιδρύματος (Montgomery & Miller, 2011; Pritchard, 2009), καθώς επίσης και ανάμεσα στη βιβλιοθήκη και την πολιτεία (Anglada, 2007). Τέλος, μεταξύ των χρηστών και της βιβλιοθήκης (Meyer & Miller, 2008). Δεδομένης της οικονομικής κρίσης η ανάπτυξη ισχυρών συνεργασιών μεταξύ βιβλιοθηκών και τοπικών αρχών, πανεπιστημίων, σχολείων, εκδοτών και ιδρυμάτων αποτελεί έναν τρόπο διασφάλισης ότι ακολουθούν τις απαιτήσεις του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος (Kostagiolas et al., 2011). Οι δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, πανεπιστημίων και εκδοτών μπορούν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη υπηρεσιών ανοικτής πρόσβασης σε επιστημονικό υλικό και ιδρυματικά αποθετήρια (Kostagiolas & Βαπου, 2007).

Οι ακαδημαϊκές κοινότητες οφείλουν να κατανοήσουν σε βάθος την σημασία και τον ρόλο των βιβλιοθηκών στην εκπαιδευτική και ερευνητική δραστηριότητα, όπως και την αναγκαιότητα για παροχή υπηρεσιών υψηλού επιστημονικού επιπέδου (Germano, 2011). Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες λειτουργούν ως πυρήνας των πανεπιστημίων και συνδράμουν ενεργά στην υποστήριξη της διδασκαλίας, της εκμάθησης, της έρευνας και της εφαρμογής των επιστημών (RIN, 2010). Ωστόσο η οικονομική κρίση δεν έχει κλονίσει ολοκληρωτικά τον πολυδιάστατο ρόλο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και των βιβλιοθηκών γενικότερα, ενώ αντιθέτως έχει παρατηρηθεί και καταγραφεί αύξηση της ζήτησης των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών από τους χρήστες (Kostagiolas et al., 2012). Όσο βαθαίνει η ύφεση, τόσο αυξάνονται και οι χρήστες των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Αυτή η πραγματικότητα αναμφισβήτητα αποτελεί ένα μήνυμα αισιοδοξίας και ελπίδας για την μετέπειτα πορεία τους. Μπορεί αυτό το συμβάν να φαντάζει αντιστρόφως ανάλογο με την γενικότερη κατάσταση, ωστόσο είναι απόλυτα φυσιολογικό ο κόσμος να στραφεί προς τις βιβλιοθήκες και τις υπηρεσίες τους, τονίζοντας έτσι τον κοινωνικό τους χαρακτήρα σε περιόδους ύφεσης (Rooney-Browne, 2009).

Οι χρήστες ως θύματα της οικονομικής κρίσης στρέφονται προς αυτές για να ικανοποιήσουν ανάγκες εκπαιδευτικές, πληροφοριακές, ερευνητικές και ψυχαγωγικές αξιοποιώντας το διαθέσιμο υλικό τους και τις υπάρχουσες υποδομές τους (Goulding, 2009). Η παροχή των υπηρεσιών είναι αυτή που θα κρίνει την πορεία του πανεπιστημιακού ιδρύματος, δηλαδή των φοιτητών, των καθηγητών και των ερευνητών (MORI, 2009). Έτσι λοιπόν, βασικοί στόχοι της λειτουργίας των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών όπως η παροχή πρόσβασης σε πηγές πληροφόρησης υψηλού επιπέδου, η βελτίωση παρεχόμενων εργαλείων έρευνας και η δημιουργία νέων, η παροχή υποδομών εκπαίδευσης προσωπικού και χρηστών είναι σκόπιμο να υποστηριχθούν με νέους τρόπους, όπως η καινοτομία και η συνεργασία (RIN, 2010).

Εμπειρική διερεύνηση των επιδράσεων της οικονομικής κρίσης στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Προφίλ και μεθοδολογία

Οι επιπτώσεις της δημοσιονομικής κρίσης στις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες είναι άμεσα αισθητές σε όλα τα ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας. Την τελευταία τριετία ο προϋπολογισμός των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών μειώνεται από έτος σε έτος, προσθέτοντας πολλούς προβληματισμούς ως προς την διαχείριση των πολιτιστικών ιδρυμάτων και την ανεύρεση νέων μεθόδων προόδου και ανάπτυξης. Το ίδιο σκηνικό επικρατεί επίσης στην κατανομή των δαπανών (μονογραφιών, περιοδικών εκδόσεων, βάσεων δεδομένων), καθώς και ο ανθρώπινος παράγοντας, δηλαδή το προσωπικό μειώνεται σταδιακά, δημιουργώντας προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και την εξυπηρέτηση των χρηστών τους (Μ.Ο.Π.Α.Β., 2010, Μ.Ο.Π.Α.Β., 2011, Μ.Ο.Π.Α.Β., 2012).

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα από τα μέσα Ιουλίου 2013 έως τα τέλη Αυγούστου 2013 και είναι βασισμένη σε σχετικά πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το University College of London (Charleston Observatory, 2009). Σκοπός αποτελεί η αποτύπωση των απόψεων των διευθυντών-ριών των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών εν μέσω οικονομικής κρίσης. Η επιλογή των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων δεν έγινε τυχαία και η διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήθηκε μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων, ενώ στην περίπτωση που ζητήθηκε από τους υπεύθυνους-ες των βιβλιοθηκών, οι απαντήσεις στάλθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (e-mail).

Η επιλογή του μεγάλου εύρους του δείγματος αποτελείται από 20 ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και οι διευθυντές-ριες παράθεσαν την γνώμη τους στα ακόλουθα ερωτήματα. I. Ποιές είναι οι εκτιμήσεις σας σχετικά με την ανάκαμψη της οικονομίας στα επόμενα δύο χρόνια; II. Ποιές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θεωρείτε δυσμενέστερες ως προς την εύρυθμη λειτουργία των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων; III. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις σας πρόκειται να πραγματοποιηθούν περαιτέρω μειώσεις των πόρων των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών; IV. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις σας πρόκειται να συγχωνευθούν ή να καταργηθούν ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες; V. Θεωρείτε ότι η οικονομική κρίση μπορεί να αποτελεί και ευκαιρία για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες; VII. Η λήψη αποφάσεων πραγματοποιείται κυρίως με οικονομικά κριτήρια ή και άλλους παράγοντες; VIII. Θεωρείτε ότι οι συνεργασίες μεταξύ των ακαδημαϊκών ή και άλλων ειδών βιβλιοθηκών δύνανται να συνδράμουν ως μέθοδοι στην ανάπτυξη εν μέσω οικονομικής κρίσης;

Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας όπως προκύπτουν από την διεξαγωγή των συνεντεύξεων στους διευθυντές είκοσι ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών της Ελλάδος, είναι ενδεικτικά για την κατάσταση που επικρατεί στα πολιτιστικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας αυτή την περίοδο. Υπό το πρίσμα της οικονομικής ύφεσης και της άμεσης επιρροής της στην διοίκηση των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών μέσω των συγχωνεύσεων, των συρρικνώσεων και γενικότερα των περικοπών, οι διευθυντές κλήθηκαν να αποτυπώσουν τις απόψεις τους σε σχετικά καίρια ερωτήματα. Ενδεικτικά παραθέτουμε αυτολεξεί κάποια παραδείγματα:

- Η προοπτική ανάκαμψης της οικονομίας στα επόμενα δύο χρόνια χαρακτηρίζεται αρνητική έως απαγορευτική στο πλαίσιο των περικοπών που σχεδιάζονται από το πολιτικό κυβερνητικό σχήμα δίνοντας σε κάποιες περιπτώσεις μια νότα αισιοδοξίας μέσω της σταθερότητας της κατάστασης στα υπάρχοντα επίπεδα προόδου και ανάπτυξης. Η παράθεση των απαντήσεων έχει ως εξής:
 - *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αθήνας*: Δεν νομίζω ότι θα υπάρξει ανάκαμψη. Ωστόσο αυτό είναι υποκειμενικό ανάλογα με τα οικονομικά του κάθε ιδρύματος.
 - *Οικονομικό Πανεπιστήμιο*: Θεωρώ πως και τα επόμενα χρόνια οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θα αντιμετωπίζουν προβλήματα με τους προϋπολογισμούς τους καθώς η πορεία τους θα είναι αν όχι φθίνουσα, σταθερή στα φετινά χαμηλά δεδομένα.
 - *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης*: Νομίζω ότι η ύφεση θα συνεχιστεί για περισσότερα από τα επόμενα δύο χρόνια με αρνητικές επιπτώσεις τόσο για την ελληνική κοινωνία όσο και για τα ελληνικά πανεπιστήμια και κατ' επέκταση για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Οι χρόνιες παθολογίες και η εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας από ξένους παράγοντες την κάνουν ευάλωτη.
- Όσον αφορά τις δυσμενέστερες επιπτώσεις που έχει προκαλέσει η οικονομική κρίση στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ως προς την εύρυθμη λειτουργία των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων οι απαντήσεις εστίασαν στην περικοπή των προϋπολογισμών, των συλλογών, των προσκλήσεων, του προσωπικού, στην προμήθεια του έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού καθώς και στο κλείσιμο των βιβλιοθηκών. Ενδεικτικά παραθέτουμε αυτολεξεί κάποια παραδείγματα:
 - *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κεντρικής Μακεδονίας (Σέρρες)*: 1) Η έλλειψη του προϋπολογισμού 2) Για την αγορά των βιβλίων υπάρχουν συγκεκριμένα ποσά 3) Ο φόβος για το κλείσιμο και τις συγχωνεύσεις των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, όπου αυτή την στιγμή υπάρχει έντονη συζήτηση για άλλου είδους βιβλιοθήκες ως προς αυτή την κατεύθυνση (λαϊκές-δημόσιες). Για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες τίποτα δεν επιβεβαιώνει τις φήμες 4) Το γεγονός ότι το προσωπικό των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών είναι κυρίως ΔΑΧ και όχι μόνιμοι (δηλαδή μπορούν πιο εύκολα να τους απολύσουν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και οι μόνιμοι δεν κινδυνεύουν).
 - *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πάτρας*: 1) Αδυναμία των βιβλιοθηκών να στηρίξουν το έργο που παράγεται στα Ακαδημαϊκά Ιδρύματα 2) Αδυναμία ίδρυσης των Ιδρυματικών καταθετηρίων 3) Δυσκολία των ιδρυμάτων να συμμετάσχουν σε προγράμματα αξιολόγησης.
 - *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου*: 1) Η διακοπή της πρόσβασης στα ηλεκτρονικά περιοδικά 2) Η έλλειψη προσωπικού 3) Η αδυναμία πρόσβασης σε βάσεις απ' το ίδιο ίδρυμα.
- Σχετικά με το γενικό πλαίσιο των περαιτέρω μειώσεων των πόρων των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών οι εκτιμήσεις των διευθυντών είναι απαισιόδοξες και υπάρχει έντονος προβληματισμός διότι οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα ακαδημαϊκά

ιδρύματα πολλαπλασιάζονται. Ενδεικτικά παραθέτουμε αυτολεξεί κάποια παραδείγματα:

- *Οικονομικό Πανεπιστήμιο*: Θα ήθελα να ελπίζω ότι δεν θα πραγματοποιηθούν περαιτέρω μειώσεις στους πόρους των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών αλλά τα μέχρι σήμερα μηνύματα δεν είναι καθόλου ελπιδοφόρα.
- *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης*: Αν γίνουν και άλλες περικοπές στον προϋπολογισμό των Ιδρυμάτων πιθανόν να υπάρξει και άλλη μείωση στους πόρους της Βιβλιοθήκης. Πιθανή τοποθέτηση βιβλιοθηκονόμων σε λίστες διαθεσιμότητας, κινητικότητα, κλπ. θα δημιουργούσε ανυπέρβλητα προβλήματα.
- *Πολυτεχνείο Κρήτης*: Γενικώς νομίζω πως ναι, έχουν μειωθεί και οι λειτουργικές ανάγκες. Τα αποθέματα έχουν εξαντληθεί και δεν έχουν αναπληρωθεί, υπάρχουν καθυστερήσεις στις προμήθειες.
- Όσον αφορά την προοπτική συγχωνεύσεων ή καταργήσεων των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εκτιμούν ότι είναι πιθανό να πραγματοποιηθούν. Ενδεικτικά παραθέτουμε αυτολεξεί κάποια παραδείγματα:
 - *Πανεπιστήμιο Πειραιώς*: Μεσοπρόθεσμα όχι αλλά μακροπρόθεσμα θα καταργηθούν, προφανώς όχι στα επόμενα δύο χρόνια.
 - *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*: Εάν όχι στο πολύ άμεσο μέλλον θα γίνει κάποια στιγμή (θα αναμιχθούν και τα Πανεπιστήμια)
 - *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά*: Εκτιμάται συγχώνευση ΤΕΙ και ΑΕΙ και κατάργηση Σχολών και Τμημάτων με αντίστοιχη συρρίκνωση, ίσως κατάργηση και ιδιωτικοποίηση των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.
- Στην ερώτηση σχετικά με το αν η οικονομική κρίση μπορεί να αποτελεί και ευκαιρία για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες η γενική εικόνα που αποτυπώθηκε είναι θετική προς αυτή την κατεύθυνση από την άποψη της ανασυγκρότησης, της αναθεώρησης και της ορθολογικότερης λειτουργίας των πολιτιστικών ιδρυμάτων. Ενδεικτικά παραθέτουμε αυτολεξεί κάποια παραδείγματα:
 - *Πανεπιστήμιο Πειραιώς*: Ναι, ανάδειξη αξίας, εύρεση νέων πόρων και μεθοδολογιών.
 - *Πανεπιστήμιο Πάτρας*: Ναι. Οι κρίσεις πάντα έχουν και θετικά αποτελέσματα και οι άνθρωποι μπορούν να γίνουν πιο δημιουργικοί. Η προσπάθεια του προσωπικού είναι πολύ μεγάλη. Στο Πανεπιστήμιο Πάτρας δεν έχουμε κάθετη δράση, οπότε δεν υπάρχει άγχος ως προς αυτό, με αποτέλεσμα πολλές και δημιουργικές συνεργασίες.
 - *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*: Ναι, ως προς την ορθολογικότερη λειτουργία τους.
- Η λήψη των αποφάσεων εν μέσω οικονομικής κρίσης γίνεται σε πολλές περιπτώσεις αναγκαστικά σύμφωνα με τα οικονομικά κριτήρια. Ωστόσο γίνεται προσπάθεια για τον συνδυασμό παραγόντων όπως οι ανάγκες και οι προτεραιότητες της κάθε βιβλιοθήκης. Ενδεικτικά παραθέτουμε αυτολεξεί κάποια παραδείγματα:
 - *Πανεπιστήμιο Αιγαίου*: Όχι, οικονομικά μεγέθη σε συνδυασμό με την καλύτερη αξιοποίηση των πόρων.
 - *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Λαμίας*: Και με άλλους παράγοντες, αλλά προέχουν τα οικονομικά κριτήρια.
 - *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*: Κυρίως με οικονομικά κριτήρια, εφόσον δεν επηρεάζονται τα οικονομικά λαμβάνονται υπόψη και άλλοι παράγοντες. Αλλά το οικονομικό κριτήριο είναι το κυριότερο.
- Η τελευταία ερώτηση της εμπειρικής έρευνας αποτυπώνει τις απόψεις των διευθυντών σχετικά με το αν θεωρούν ότι οι συνεργασίες μεταξύ των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών ή και άλλων ειδών βιβλιοθηκών μπορούν να συνδράμουν ως μέθοδο ανάπτυξης εν μέσω οικονομικής κρίσης. Οι απόψεις ως προς αυτή την κατεύθυνση είναι πολύ θετικές και παραθέτονται ενδεικτικά αυτολεξεί κάποια παραδείγματα:

- *Πάντειο Πανεπιστήμιο*: Σίγουρα. Αλλά δεν υπάρχουν χρήματα, είναι πολύ δύσκολο για τις συνεργασίες. Πρέπει να υπάρχει κάποια βάση π.χ. οι περικοπές των συνδρομών να είναι διαφορετικές για κάθε ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη έτσι ώστε να υπάρχει μια πρόσβαση. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες πρέπει να είναι ανοιχτές στην κοινωνία και στους χρήστες. Η γνώση είναι κατανοημένη σε πολλές βιβλιοθήκες και οφείλουν να είναι ανοιχτές στο κοινό.
- *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πάτρας*: Φαντάζομαι να διότι εκμεταλλευόμενοι συνεργατικά το ισχυρό αξιακό τους δυναμικό και τις εξελίξεις της τεχνολογίας, να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις και να συνδράμουν στη προσπάθεια για ανάπτυξη.
- *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης*: Η συνεργασία μεταξύ βιβλιοθηκών όλων των ειδών σίγουρα θα συμβάλει στην εξωστρέφεια των βιβλιοθηκών και μέσα από κοινές δράσεις στη καλύτερη και ουσιαστικότερη επαφή με το κοινό τους. Ενιαίος online συλλογικός κατάλογος, διευκόλυνση διαδανεισμού, έλεγχος προσκτήσεων, περιττές οικονομικές δαπάνες, επιμόρφωση, σεμινάρια και προώθηση της πληροφόρησης μπορούν να συμβάλουν ως μέθοδοι στην ανάπτυξη των Βιβλιοθηκών.

Συζήτηση

Τα αποτελέσματα της έρευνας σκιαγραφούν τις απόψεις μέρους των διευθυντών/προϊστάμενων/υπεύθυνων των βιβλιοθηκών σχετικά με την κατάσταση και το επίπεδο αισιοδοξίας που επικρατεί αυτή την περίοδο στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες της Ελλάδας, καθώς αποτελεί σημαντικό παράγοντα της διοίκησης. Οι αιτίες που δημιουργούν την πλειοψηφία των υπαρχόντων παραβλημάτων στα ιδρύματα είναι σαφέστατα η επίδραση της οικονομικής κρίσης στον δημόσιο και κατά συνέπεια στον ιδιωτικό τομέα και ότι συμπεριλαμβάνει.

Σχετικά λοιπόν με τα αποτελέσματα, το γενικό πλαίσιο της ανάκαμψης της οικονομίας μέσα στα επόμενα δύο χρόνια σκιαγραφείται αρνητικό, λόγω των δυσκολιών που προκύπτουν από την συνολική εικόνα της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης που επικρατεί στην Ελλάδα. Οι περικοπές των προϋπολογισμών, των συλλογών, των προσκτήσεων, του προσωπικού, της προμήθειας του έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού καθώς και το κλείσιμο βιβλιοθηκών προβληματίζουν καθημερινά τις διοικήσεις των βιβλιοθηκών και όλη την βιβλιοθηκονομική κοινότητα. Το γεγονός των περαιτέρω μειώσεων και περικοπών βρίσκεται προ των πυλών όπως και οι συγχωνεύσεις και καταργήσεις των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Ενδεχομένως όμως η οικονομική κρίση να αποτελεί και ευκαιρία από την άποψη της ανασύνταξης, της αναθεώρησης και της ορθολογικότερης λειτουργίας των πολιτιστικών ιδρυμάτων καθώς και από την άποψη της ανάδειξης της αξίας των βιβλιοθηκών.

Η αύξηση των ηλεκτρονικών και φυσικών χρηστών στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες αλλά και σε άλλα είδη βιβλιοθηκών αποτελεί έναν εξαιρετικά θετικό παράγοντα αξιοποίησης και βελτίωσης των υπηρεσιών από τα πολιτιστικά ιδρύματα. Ωστόσο, η λήψη αποφάσεων λαμβάνεται κυρίως με οικονομικούς παράγοντες σε συνδυασμό και με τις ανάγκες της κάθε βιβλιοθήκης. Ιδιαίτερα σημαντικός διαφαίνεται να είναι ο δείκτης της προοπτικής δημιουργίας συνεργασιών και συνεργιών ως μέθοδος ανάπτυξης και προόδου από την οικονομική κρίση. Όλοι οι ερωτώμενοι διευθυντές και διευθύντριες των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών είναι θετικοί ως προς αυτή την κατεύθυνση εφόσον σύμφωνα με τις εκτιμήσεις και τα σχόλια που παρατέθηκαν τέτοιες δράσεις μόνο θετικά αποτελέσματα μπορούν να αποδώσουν.

Σύγκριση και σύνδεση με άλλες έρευνες

Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2009 απ' το Charleston Observatory και συμμετείχαν 835 βιβλιοθήκες σε σύνολο 61 χωρών ανά τον κόσμο. Οι μειώσεις σε διάφορους τομείς των βιβλιοθηκών έχουν γίνει αισθητές απ' το 2009 και προβλέπεται να αυξηθούν το 2010 και το 2011 (Charleston Observatory, 2009).

Ειδικότερα 37,4% των ιδρυμάτων αναμένουν περικοπές στις πληροφοριακές πηγές το 2010 και το 2011, 28,3% μειώσεις προσωπικού και 18,1% περιμένουν μειώσεις στις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών. Όμως σύμφωνα με την έρευνα, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θα πληγούν σε μεγαλύτερο βαθμό λόγω των περικοπών στις χρηματοδοτήσεις των ιδρυμάτων (Charleston Observatory, 2009). Όσον αφορά την πρόβλεψη των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών σχετικά με το που σκοπεύουν να κάνουν περικοπές, οι υπηρεσίες και οι υποδομές φάνηκαν αρκετά προστατευμένες με το 80,9% να δηλώνει πως δεν θα πραγματοποιηθούν σ' αυτές σχετικές μειώσεις αλλά μόνο στις ώρες λειτουργίας και κατά συνέπεια στην εξυπηρέτηση του κοινού. Επίσης, οι πηγές πληροφόρησης κινδυνεύουν από μειώσεις έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού (Charleston Observatory, 2009). Αν και πρόκειται για μια παγκόσμια έρευνα συνδέεται με την παρούσα στην εμφάνιση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες σε μια ευρύτερη κλίμακα καθώς επίσης διατυπώνονται απόψεις των διευθυντών για σχετικά θέματα όπως η διαχείριση των βιβλιοθηκών σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας. Οι απόψεις των υπεύθυνων για την αρτιότερη διαχείριση των βιβλιοθηκών συμφωνούν σε ποσοστό 13,5% σε καλύτερες μετρήσεις για την επίτευξη των στόχων και σε ποσοστό 21,7% στην πίεση των προμηθευτών για την επίτευξη πιο ελκυστικών προσφορών πληροφοριακού υλικού. Εξίσου σημαντική θεωρείται η πιο υπεύθυνη αναγνώριση του κόστους σε ποσοστό 23,5% ενώ 41,3% των υπεύθυνων συμφωνούν στην επίτευξη της αξίας τους μέσω της καλύτερης χρήσης τους (Charleston Observatory, 2009).

Μια ακόμη σχετική έρευνα πραγματοποιήθηκε σε εθνικό επίπεδο το 2011 (Kostagiolas et al., 2012). Η έρευνα είχε ως βασικό άξονα την αποτύπωση των απόψεων των διευθυντών σε τρεις κατηγορίες. Ακόμη την συγκέντρωση πληροφοριών για τους διευθυντές και τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, την αντίστοιχη επίδραση της οικονομικής κρίσης και στρατηγικές διοίκησης των συνεπειών της οικονομικής κρίσης. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης χαρακτηρίστηκε αρνητική σε ποσοστό 60% και ουδέτερη σε ποσοστό 12%. Ωστόσο οι επιπτώσεις είναι ιδιαίτερα φανερές και πρόκειται να διατηρηθούν και τα επόμενα χρόνια. Ειδικότερα ο αριθμός του προσωπικού έχει μειωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε επηρεάζεται αρνητικά η εξυπηρέτηση της αυξημένης προσέλευσης των χρηστών, όπως επίσης έχει μειωθεί το ωράριο λειτουργίας των βιβλιοθηκών και ο αριθμός των προσκλήσεων και γενικότερα του πληροφοριακού υλικού. Οι διευθυντές συμφωνούν στην αναγκαιότητα της ανάδειξης της αξίας των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, στην καινοτομία και την ποιότητα σε συνδυασμό με την ενεργό συμμετοχή (Kostagiolas et al., 2012).

Περιορισμοί της έρευνας

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρότι είναι ενδεικτικά δεν μπορούν να γενικευτούν για την Ελλάδα αλλά ούτε και για άλλες χώρες. Η χρήση των στοιχείων απαιτεί προσοχή και προτείνουμε περισσότερες έρευνες αυτής της μορφής. Στην διεξαγωγή της έρευνας συμμετείχαν 20 ακαδημαϊκά ιδρύματα από την ελληνική επικράτεια και από πολλές πόλεις όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα, τα Γιάννενα, η Λαμία, η Ρόδος, η Κέρκυρα και άλλες ενώ ο συνολικός αριθμός όλων των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών ανέρχεται σε 37. Στην συγκεκριμένη έρευνα οι 11 είναι βιβλιοθήκες Πανεπιστημίων (Α.Ε.Ι.) και οι 9 είναι βιβλιοθήκες Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών

Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.). Το γενικό τοπίο χαρακτηρίζεται από τις επιδράσεις τις οικονομικής κρίσης, οι οποίες πολλαπλασιάζονται καθημερινά στην ελληνική κοινωνία και κατά συνέπεια σε όλες τις πτυχές της, συμπεριλαμβανομένης της παιδείας και των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Ο βασικός άξονας είναι τα κοινά χαρακτηριστικά των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών εν μέσω της οικονομικής ύφεσης και οι περικοπές που υφίστανται στο ευρύτερο πολιτικό σκηνικό στην Ελλάδα.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης έχουν επηρεάσει ριζικά την λειτουργία των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Μεγάλες περικοπές έχουν καταγραφεί εξαιτίας των μειωμένων χρηματοδοτήσεων στις πηγές πληροφόρησης, στην υλικοτεχνική υποδομή, στο ωράριο λειτουργίας, στο προσωπικό των βιβλιοθηκών και σε άλλες υπηρεσίες. Ωστόσο ανεξάρτητα απ' τις γενικότερες μειώσεις στον χώρο των βιβλιοθηκών, σημαντική και ελπιδοφόρα παράμετρος αποτελεί το γεγονός της αυξημένης ζήτησης των υπηρεσιών τους από τους χρήστες. Εάν μας ζητούσαν να αποδώσουμε στην οικονομική ύφεση κάποια θετικά στοιχεία, αναμφισβήτητα ένα από αυτά είναι η στροφή του κόσμου στον χώρο του πολιτισμού και των βιβλιοθηκών.

Έτσι λοιπόν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες παρά τις αντίξοες οικονομικές συνθήκες που αντιμετωπίζουν οφείλουν να ανταπεξέλθουν στις αυξημένες απαιτήσεις των χρηστών τους, να γνωστοποιήσουν τον ρόλο τους ως κέντρα παροχής υπηρεσιών και πληροφοριών και να διαφυλάξουν την ύπαρξή τους. Ακόμη το έργο αυτό μπορούν να βοηθήσουν η καινοτομία μέσω της επιχειρηματικότητας, η ενεργός συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες και η συνεργασία μεταξύ διαφόρων ειδών βιβλιοθηκών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δημιουργία του δικτύου συνεργασίας με την επωνυμία Δι.Ο.ΒΙ. «Δίκτυο Οικονομικών Βιβλιοθηκών». Η συνεργασία των βιβλιοθηκών στοχεύει στην ποιοτικότερη και αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση της κοινότητας των χρηστών τους σε περιόδους οικονομικής κρίσης μέσω της ελεύθερης ανταλλαγής πόρων και υπηρεσιών. Τα μέλη του Δικτύου Οικονομικών Βιβλιοθηκών είναι: η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το τμήμα Οικονομικών Επιστημών, το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Πανεπιστήμιο Πειραιώς, η Τράπεζα της Ελλάδος, το Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, το Χαρακόπειο Πανεπιστήμιο και η Alpha Bank.

Οι βιβλιοθήκες οφείλουν να βελτιώσουν τις υπηρεσίες που παρέχουν στο κοινό και να ενσωματώσουν τις νέες τεχνολογίες καθώς και να δημιουργήσουν νέες υπηρεσίες που να ανταποκρίνονται στον συνεχώς μεταβαλλόμενο και εξελισσόμενο χώρο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Η ευκαιρία ανάδειξης του κοινωνικού ρόλου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών δεν πρέπει να μείνει αναξιοποίητη. Σ' αυτό αλλά και στην υλοποίηση του προτεινόμενου μείγματος δράσεων, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η διοίκηση των βιβλιοθηκών και η διαγνωστική ανάλυση των αναγκών τους. Έτσι λοιπόν το μέλλον των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών βασίζεται σε συνδυαστικούς παράγοντες ανάπτυξης όπως η ευρηματικότητα, η δημιουργικότητα, η καινοτομία και οι ευρύτερες συνεργασίες των βιβλιοθηκών - κέντρων πληροφόρησης.

Ευχαριστίες

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά όλους τους διευθυντές-ριες των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών που συμμετείχαν στην διεξαγωγή της έρευνάς μας τα ονόματα των οποίων αναφέρουμε: Άννα Γαζέπη (Τ.Ε.Ι. Αθήνας), Ανθή Κατσιρίκου (Πανεπιστήμιο Πειραιώς),

Ιφιγένεια Βαρδακώστα (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο), Κωνσταντία Κακάλη (Πάντειο Πανεπιστήμιο), Έλλη Βλάχου (Πανεπιστήμιο Αιγαίου), Κατερίνα Συνέλλη (Πανεπιστήμιο Πάτρας), Μαρία Φουντά (Οικονομικό Πανεπιστήμιο), Γεώργιος Ζάχος (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων), Κατερίνα Νάστα (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), Δήμητρα Ανδρίτσου (ΤΕΙ Λαμίας), Γεωργία Δριμή (ΤΕΙ Πειραιά), Αγνή Σιούλα (ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας, Σέρρες), Αναστασία Αταμέγκου (ΤΕΙ Πάτρας), Χριστίνα Θεοδωρικά (ΤΕΙ Ηπείρου), Αριστείδης Ντόμπρος (ΤΕΙ Θεσσαλονίκης), Έλλη Άνθη (Ιόνιο Πανεπιστήμιο), Μαρία Νταουντάκη (Πολυτεχνείο Κρήτης), Άννα Φράγκου (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας), Σουλτάνα Νταλάκου (ΤΕΙ Καβάλας), Μαρία Λάππα (ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας).

Βιβλιογραφία

- Adebonojo, L., Ellis, M., Campbell, K., & Hawkins, M. (2010). Redirecting library instruction based on socioeconomic data. *Reference Services Review*, 38(3), 398-416.
- American Library Association. (2011a). *Academic libraries in the United States: Statistical trends*. Chicago, IL: Author. Retrieved from <http://www.ala.org/ala/research/librarystats/academic/academiclibraries.cfm>
- Anglada, L. M. (2007). Collaborations and alliances: Social intelligence applied to academic libraries. *Library Management*, 28(6/7), 406-415.
- Arghyrou, M. G., Tsoukalas, J. D. (2010, November). *The Greek debt crisis: Likely causes, mechanics and outcomes*. CESifo Working Papers No. 3266. Retrieved from <http://www.cesifo-economic-studies.de/portal/pls/portal/docs/1/1185136.PDF>
- Banou, Christina G. and Kostagiolas, Petros A. (2007) "Managing expectations for Open Access in Greece: perceptions from the publishers and Academic Libraries", *ELPUB 2007 International Conference on Electronic Publishing*, 13-15 June, Vienna, Austria. Retrieved from http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/10041/1/121_elpub2007.content.pdf
- Charleston Observatory. (2009, December). *The economic downturn and libraries: Survey findings*. London, UK: University College London. Retrieved from http://www.ebrary.com/corp/collateral/en/Survey/CIBER_survey_2009.pdf
- Cox, J. (2010a). Academic libraries in challenging times. *An Leabharlann: The Irish Library*, 19(2), 7-13.
- Cryer, E., & Grigg, K. S. (2011). Consortia and journal package renewal: Evolving trends in the "big package deal?" *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*, 8(1), 22-34.
- Davis, D. M. (2009). *The condition of U.S. libraries: Academic library trends, 1999-2009*. Chicago, IL: American Library Association. Retrieved from http://www.ala.org/ala/research/librarystats/academic/Condition_of_Libraries_1999.20.pdf
- Dougherty, R. M. (2009, June/July). Prescription for financial recovery: The current economic crisis holds opportunities. *American Libraries*, 40(6), 50-53. Retrieved from <http://issuu.com/seanfitzpatrick/docs/0609?mode=embed&layout=http%3A%2F%2Fsk.in.issuu.com%2Fv%2Fflight%2Flayout.xml&showFlipBtn=true>
- Germano, M. A. (2011). The library value deficit. *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 24(2), 100-106.
- Goulding, A. (2009). Credit crunch: The impact on libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 41(3), 3-6.
- International Labour Office. (2011, September). *Report on the high level mission to Greece*. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/—ed_norm/—normes/documents/missionreport/wcms_170433.pdf
- Kidd, T. (2010). The view from the UK: The economic crisis and serials acquisitions on an offshore island [Special issue]. *The Serials Librarian*, 59(3/4), 384-393.

- Kostagiolas, Petros A., Papadaki, Eva, Kanlis, Georgos, Papavlasopoulos, Sozon (2012). Responding to Crises with Alliances: Evidence from an Academic Library Survey in Greece. *Advances in Librarianship*, vol. 36, 247-279.
- Kostagiolas, P. A., Margiola, A., & Avramidou, A. (2011). A library management response model against the economic crisis: The case of public libraries in Greece. *Library Review*, 60(6), 486-500.
- Medeiros, N. (2011). Transformation: Next generation technical services at the University of California Libraries [Special issue]. *OCLC Systems and Services: International digital library perspectives*, 27(1), 6-9.
- Meyer, N. J., & Miller, I. R. (2008). The library as service-learning partner: A winwin collaboration with students and faculty. *College & Undergraduate Libraries*, 15(4), 399-413.
- Montgomery, S. E., & Miller, J. (2011). The third place: The library as a collaborative and community space in a time of fiscal restraint. *College & Undergraduate Libraries*, 18(2/3), 228-238.
- Nicholas, David, Rowlands, Ian, Jubb, Michael and Jamali, Hamid R. (2010) "The impact of the economic downturn on libraries: with special reference to university libraries", *The Journal of Academic Librarianship* [Electronic], vol.36, no.5, pp. 376-382
- Powell, A. (2011). Times of crisis accelerate inevitable change [Special issue]. *Journal of Library Administration*, 51(1), 105-129. doi:10.1080/01930826.2011.531644
- Pritchard, S. M. (2009). Crises and opportunities [Editorial]. *Portal: Library and the Academy*, 9(4), 437-440.
- Reid, M. (2010). Building an academic library fundraising program "from scratch". *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 23(2), 53-56.
- Ipsos Mori, I. (2009, September). *The impact of the economic recession on university library and IT services: Final report for JISC, SCONUL and UCISA*. Retrieved from <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/libsitimpacts.pdf>
- Research Information Network (RIN). (2010). *Challenges for academic libraries in difficult economic times: A guide for senior institutional managers and policy makers*. London, UK. Retrieved from <http://ciber-research.eu/download/20100318-challenges.pdf>
- Rooney-Browne, C. (2009). Rising to the challenge: A look at the role of public libraries in times of recession. *Library Review*, 58(5), 341-352.
- Throumoulos, M. K. (2010). Exceptional service during and after deep serial cuts [Special issue]. *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 23(1), 24-28.
- ΜΟΠΑΒ, (2010). *Στατιστικά στοιχεία ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Διαθέσιμο στο: http://www.mopab.gr/statistics/annual/mopab_report_2010.pdf
- ΜΟΠΑΒ, (2011). *Στατιστικά στοιχεία ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Διαθέσιμο στο: http://www.mopab.gr/statistics/annual/mopab_report_2011.pdf
- ΜΟΠΑΒ, (2012). *Στατιστικά στοιχεία ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Διαθέσιμο στο: http://www.mopab.gr/statistics/annual/mopab_report_2012.pdf